

VĚDEŽ.

Časopis za mladost sploh, pa tudi za odrašene proste ljudi.

I. tečaj.

12. Kozaperska 1848.

15.

Starček ino njegov pes.

Bil je svoje dni premóžen človek, katerimu so bili skerbni stariši mnogo blaga zapustili. Mladenča lahkomiselná glava si mnogo-verstniga veselja poželí, ne skerbi si ne za starost, ne misli na bolezni, ne na neprevidljive nesreče. En dan za drugim hódi za veselícami; tak imenovani prijatli mu znajo denarnico (mošno) prazniti, plešejo, pijejo, ukajo in igrajo se celé noči. Lepa dedovina (érbšina) se manjša, — denarji so zginili, — oskerbnik ga opominja na skerbnost; zdaj pride ta ali druga nesreča, — zdaj mora eno, zdaj drugo reč prodati; — alj vse ga ne zbrihta, on samo na kratkočasnice misli. Na zadnje ga na boben देनेjo in vse prodajo; pa komaj dolgove popláčajo — Zdaj se vbogi podá k svojim, kakor je mislil, dobrim prijatom; alj vrata mu zapíraje, alj pa se izgovarjajo, da bi mu iz serca radi pomagali, ako bi jim bilo mogoče. Drugi pa so se ga celó ogibali. — Kakor v ognji zlato, tak se v nesreči prijatel skusi. — Mó-

ral si je s težkim, nenavajenim delom vsakdanji kruh služiti, ino na zadnje ga hude bolezni celó ob luč očí spravijo. Vse je že bilo siroteja zapustilo, samo njegov pesek mu tudi v nesreči zvest ostane. On je vodil slépcá za verv po ulicah. Kadar koga sreča, se vsede na zadnje noge in s prednjima poprosi za milodár. Vodil ga je tudi k nekdašnim prijatlam, kjer mu tudi kaki ostanek v dar pride. Kadar se je na večer že solnce nagibalo, ga je vselej opominjal domu iti; ponoči pa, ker so starčka oči bolele, de je vriskal od prevelikih bolečin, pride dobra živalica, ki mu je dozdej noge grela, k glavi, mu solze iz lica líže in izsušene očí namaka. — Enkrat pa je bil pesek na ulicah pod kolo neke hitre kočije prišel, ker se od starosti že ni mogel odmakniti — in po njem je bilo — bilo je po psičku, ki je bil svojimu gospodu ne le v sreči, ampak tudi v nesreči zvést ostal. Starček od prevelike žalosti čez nekoliko dni tudi vmerje.

Mladenči! ne mislite, de so vsi vaši prijatli, kateri se vam perlizujejo, dokler imate kaj denarja, dokler jih napajate in gostite. Taki prijatli v nesreči večidel vsi zginejo. Zapomnite si to!

Radoslav.

Pogovor učenika z učenci.

Učenik. Zadnjič sim prašal: Ali še kdo izmed vas véro imá, de mlečne napake, ali kakšna druga človeška bolézen od cópernic izhaja? Več učencov je djalo, de ne. To me je veselilo.

Nekoliko pa jih je molčalo. Móra jim tedej še nekaj braniti, té vraži slovó dati. Že večkrat sim se prepríčal, de so resnične zgodbe nar bolj pripravne, praznovérce na pravo pot pripraviti. Hočem tedej danes dve povedati.

Lani je bila blizo Krope na Gorénskim ena deklica od gada pičena. Oče te nesrečne deklice je v Kropo šel — ne zdravnik na pomoč klicat, ampak po nekiga fužinskega delavca, kterimu neumni babjeverci moč pripisujejo, de zna kačji pik panati. Goljufni mazec res pride, opravi svoje čire čare, pravi de se ni treba zdaj nič več bati, in gré kakor mogočen izveličar od ondot. — Drugo jutro je deklica že na parah ležala, kteri bi se bilo, kakor je zdravnik rekel, precej v začetku lahko pomagalo. — Ali ni to strašna in pregrešna neumnost, takim goljufnim mazcam, takim krivim prerokam, takim sleparskim rokonavžarjam le nar manjši reč verjeti in jih na pomoč klicati!

Pri ti priložnosti moram še eno žalostno prigodbo ravno take vražne baže povedati, ktera se je pa predlanskim na Gorenskimi zgodila, in ki je dva človeka ob življenje pripravila, eniga pa za zmirej nesrečniga storila. Nek žolčicen kmetiški fant je začel bolehovati. Namest zdravila pri zdravniku iskati, gré mazce in sleparske cópernike za svét prašat; ti ga zagotovijo, de mu je bolezin narejena, in mu ukažejo, de ga po-

prej ne morejo ozdraviti, dokler jim ne prinese kos srajce ali pa lás tistiga človeka, ki je njegov nar večí sovražnik. Kér se mu to vražtvo čudno zdí, se spravi in gré na Koroško drugo copernico za svét prašat; tudi ta baba mu ravno to svetje, in mu pravi, de se ne bo ozdravil, dokler njegov sovražnik živi. Neumni človek verjame, kar mu gerda baba pravi, gré domú, in ubíje na samotnim kraji stariga soseda, s katerim je nekoliko v prepíru živel. — Sodnja gosposka ubijavca vjame, v ječo zaprè — in de se mu je huda péla, je gotovo; copernico so na Koroškim zaperli, se je pa v ječi sama obesila. — *)

Več učencov (enoglasno): Prav je, de se je obesila.

U. Ali zdej še kdo verjame, de so cópernice ali ljudje, ki znajo s pomočjo hudobniga duhá kaj narediti ali oddélati?

Vsi učenci, razun tréh (enoglasno): Naka, nič več.

U. Vidim, de ste povédani žalostni in resnični zgodbi tudi večí del tistih sprebernile, ki so zadnjič molčali. Trije tam doli v zadnji pruki so pa tudi še danes molčali. Nekaj posebno čudniga morajo vediti. Mislim, de nam bojo bližno pot svoje skrivnosti razodeli, jez pa jim jih razložil. — Za danes naj bo zadosti.

*) Glej 30. líst Novíc léta 1847.

Nekoliko od nekdanjih Turških vojsk v naših krajih.

(Konec.)

Od léta 1492 sem so Turki, rojeni sovražniki keršanstva, še 29krat v slovensko deželo privihbili. Divjaki so v teh 29kratih naši deželi strašno dosti škode storili, veliko vasi požgali, veliko kristjanov pomorili, veliko jih pa v sužnost seboj odpeljali; tode tudi oni so bili sosebnó od Krajncov, Štajercov, Korošcov in Hrovatov večkrat neizrečeno tepeni. Natanjčni popis vsiga tega bi cele bukve obsegel. Tukaj naj se h koncu le še nar imenitniši, nar večí boj popíše, v katerim so bili kervožejni Turčini od majhne množice Krajncov, Korošcov in Hrovatov takó posékani, de še nikoli takó.

Ta strašni boj je bil pri Sisku na Hrovaškim 22. dan mesca Rožnika léta 1593.

Turški vojvoda, Hasan Baša imenován, je hotel že prejšno léto mesto Sisek dvakrat po sili vzeti in pod Turško oblast spraviti; ali hrabri Hrovatje so se takó junaško branili, de jo je mogel Hasan Baša z dolгим nosam preč potegniti.

Razkačeni priseže, de Sisek móra pasti; in pride torej drugo léto (1593) 15. Rožnika s 50 tisočent Turki spet pred Sisek.

Na bregu reke Kópe (Kulpe) postavi tope ali kanone; pešcam pa in brodarjam, kí so za plačo služili, je ukazal čez most proti mestnemu gradu iti in nanj in na ljudi, kí so ga varvali brez prenehanja streljati. Druge vojake je

v ležiši unkraj Kope obderžal. — Berž ko hrovaški bán, to je kraljevi namestnik na Hrovaškim, od te obséde glas dóbí, pošlje neutegama poslanike na Krajnsko k grajšaku Andreju Turjaškemu in k drugim deželnim poglavarjam. Vsi se pri Zagrebu snidejo, se s Karlovčani in drugimi avstrijanskimi vojšaki sklenejo, in boja želni čez Savo proti Sisku hitijo. Bilo je vsih skup le 4000 móž, Turkov pa ko listja in trave. Pomisliti je bilo, kaj de je storiti. Eni so rekli: Premalo nas je; drugi serčniši pa, med kterimi je bil tudi Andrej Turjaški, so djali: „Nič, le serčnost, ter zagrabimo in zapodimo jih vsaj od Siska!“ Takó je bilo tudi sklenjeno.

22. dan Rožnika 1593 je bil zató namenjen. Z nepopisljvo serčnostjo grejo naši nad Turčine. Hasan Baša je bil ravno pri kosilu, ko v šotor poročilo dóbí, de so straže (vahte) od deleč kakor donenje bobnov in tromb slišale. — Baša vpraša, kaj de bi to bilo. Eden mu odgovorí: Kaka pést Hrovatov bo, ki nas pride dražit. Pa en sporočnik za drugim leta pravit, de se ne sliši le bobnanje, ampak de se tudi od deleč vidijo bandera in še precej velika truma vojšakov. — Hasan se prestraši, hitro od mize vstane, in dere s celo armado čez most našim naproti. Tavžent nar boljših kónjkov je poslal naprej.

Tačas se bližajo naši. Hrovatje Janko Draskovič, Benedikt Turok in Frajno Orehek vsak z enim kardelam konjkov vihri-

jo naravnost na sovražnika. Viditi pa, de so proti toliki trumi Turkov preslabi, pošljejo serčniga mladenča Druskoka po imenu k Andreju Turjaškemu, ki je s Krajnci, Karlovškimi konjiki in Korošci za njimi stopal, de bi jim berž ko berž na pomoč prišel.

Z neizrečenim vpitjem planejo zdej naši proti Turkam, Turki proti našim. Strašán boj se začnè. Dolgo nočejo naši sovražniku, sovražnik našim podati. — Zdej ukaže naš Andrej 200 krajnskimi konjкам svoje začarane puške iz strani na Turčine sprožiti. Njegov izgled tudi drugi velitelji (komandanti) posnemajo. Kakor dež so ferčale krogle med Turke, ki na mostu padajo kot múhe. Hasan Baša jih k hrabrosti opominja; pa vse zastonj — obernejo in spustijo se v bég. Zavolj tolikiga števila živih in mrtvih Turkov pa na mostu čez Kópo taka gnjéča postane, de je bil Hasan Baša v té gnječi s konjem vred z mosta veržen; ali je pa sam v Kópo skočil, upajoč, de bo morde s konjem na uno stran vode priplaval in se rešil. Ali Bog je djál: Méra tvojih grehov je že polna! in gerdún je v Kópi s konjem vred konec vzel

Še veliko drugih Turkov je z mosta v vodo popadalo ali poskakalo; pa vsi so se potopili, ali pa so bili postreljani. Tudi drugim, ki so mislili čez vodo uiti, se je večidel taka godila. Od 20 tavžent, ki jih je bilo čez most na to stran prišlo, jih je komaj 2500 zdrave peté nazaj odneslo. Tisti ki so bili unkraj mosta o-

stali, so strahú pobégnili. Naši dirjajo za njimi in jih še dosti pobijejo. Tudi jim je veliko orožja, 2000 konj in dosti srebernine in zlatíne v roke prišlo, kar so bili preplašeni Turčini v šotorih pustili.

Mertviga Hasan Bašata, ki je bil poprej keršanski menih, potlej pa se je bil k Turški veri sprebernil, so naši iz vode potegnili, mu glavo odsekali in shranili, truplo pa zakopali.

Sedem dni poté pride vitežki Andrej Turjaški s svojo vojsko v Karlovec na Hrovaškim. Z gromčim streljanjem, ukanjem in z veliko častjo je bil sprejet. Rajanju ni bilo kraja ne konca. Odsekano Hasanovo glavo in šest Turkam vzetih bandêr so Karlovčani pred našim junaškim Andrejem v posebno čast nosili in na bobne bili, de ni bilo gromčiga Boga slišati.

Kristjanov ni bilo v té strašni vojski več kot 53 ubitih. Hrabri Andrej je sam spoznal, de je kristjanam tukaj božja roka očitno pomagala. Torej so šli naši prec po vojski trikrat okrog Siska, so vsakikrat na kolena padli in Bogu hvalo dajali. — Lep izgled ponižnosti. De so se pa Slovenci in Hrovatje, veljevani od junaškiga Andreja kaj junaško obnašali, kdo tega ne spozna!

Slovenski mladenči! posnemajte jih in branite vselej véro, cesarja, národ in domovino do zadnje kapljice slavjanske kerví!

Rozalija Eger, založnica. J. Navratil, vrednik.